

Manje i više poznati Križevčani na službovanju u Slavoniji i Dalmaciji

ZLATA ŽIVAKOVIĆ-KERŽE

Josipa Jurja Strossmayera 85
HR – 31 000 Osijek
zkerze@yahoo.com

Pregledni rad
Review article

Primljeno / Received: 5. 10. 2021.
Prihvaćeno / Accepted: 2. 12. 2021.

MARIJA BENIĆ PENAVAL

Odjel za ekonomiju i poslovnu ekonomiju
Sveučilište u Dubrovniku
Lapadska obala 7
HR – 20 000 Dubrovnik
marija.benicpenava@gmail.com

ZVJEZDANA PENAVAL BREKALO

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Sveučilišta
Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Cara Hadrijana 10
HR – 31 000 Osijek
zpenavabrekalo@foozos.hr

Koristeći se relevantnom literaturom i arhivskom građom, u radu smo prikazale djelovanje istaknutih Križevčana, koji su kao profesori, liječnici, graditelji, slikari, svećenici, znanstvenici i kao osobe drugih zanimanja službovali u Slavoniji i Dalmaciji. Ukazale smo na istaknute osobe koje su bili Križevčani rođenjem, zavičajnošću, službovanjem i djelovanjem u Križevcima ili na osobe koje su u njima preminuli, a pritom pridonijeli društvenom, ekonomskom, političkom ili kulturnom razvoju sredine u kojoj su se zatekli i boravili. Pojasnile smo tko su bili Križevčani koji su obuhvaćeni istraživanjem, svrstavajući ih pritom među manje ili više poznate stanovnike grada podno Kalnika.

Ključne riječi: Križevci, Franjo Marković, Josip Forko, Dragutin Ančić, Adalbert Belaj, Albrecht Helfman, Franjo Horvat, Mirko Breyer, Pavao Breyer, Gustav Pexider

1. Uvod

Ovo istraživanje usmjereno je na osobe koje su postale Križevčani svojim rođenjem, zavičajnošću, službovanjem i djelovanjem u Križevcima, kao i na one koje su preminule u Križevcima, a pritom ostavili trajan trag u zavičajnoj kulturnoj baštini. Posebno su istraženi manje poznati Križevčani koji su djelovali u Slavoniji i Dalmaciji te u Križevcima, a dali su vrijedan prinos prosvjetiteljskom, humanističkom, književnom i kulturnom stvaralaštvu Hrvatske. Dakle, istraživanjem

su obuhvaćeni Križevčani koji su preminuli, ali čije je djelovanje i čije su sudbine postale dragocjenim dijelom povijesti i dijelom kolektivna sjećanja grada i zavičaja u kojem su provodili djetinjstvo, školovanje, zrelu životnu dob ili umirovljeničke dane. Najveći broj podataka preuzet je iz raznih referentnih izvora i relevantne literature. Prilog je to istraživanjima iz područja kulturne povijesti Križevaca, jer se pod kulturom podrazumijevaju ostvarenja unutar socijalnoga, gospodarskoga, političkoga i umjetničkoga razvoja u gradu smještenom podno planine Kalnik.

Slika 1. Grad Križevci, 20. stoljeće.

Preuzeto iz: <http://arhiva.krizevci.hr/index.php/ogradu/povijest-krizevaca> (pristup 4. listopada 2021. godine).

2. Ukratko o manje i više poznatim Križevčanima

Istaknuti i prepoznatljivi Križevčanin **Franjo Marković** rođen je u Križevcima 26. srpnja 1845. godine, a preminuo je u Zagrebu 15. rujna 1914. godine. Studij klasične filologije, slavistike i filozofije završio u Beču 1866. godine. Službovao je u Klasičnoj gimnaziji u Osijeku od 1866. do 1868. godine, kada je premješten u zagrebačku gimnaziju. Tijekom službovanja u razdoblju intenzivnih pokušaja hrvatskoga naroda za nacionalnom integracijom napisao je romantički spjev *Kohan i Vlasta* (1868). Tema spjeva bila je borba bodričkih Slavena koji su živjeli na području današnje Poljske i koji su se borili protiv germanske dominacije.

Marković je doktorirao 1872. godine iz područja estetike. Bio je dugogodišnji profesor filozofije na Filozofskom fakultetu Zagrebu, član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti te rektor Sveučilišta u Zagrebu. Bio je aktivan i u politici, posebice nakon 1890. godine, kada

je postao zastupnik u Hrvatskom saboru. O Markoviću i njegovu djelovanju opsežnu monografiju napisao je i 2014. godine objavio Ivan Peklić.¹

Josip Forko bio je manje poznati profesor povijesti i geografije, koji je, kao i Franjo Marković, predavao na Klasičnoj gimnaziji u Osijeku. Potekao je iz ugledne križevačke obitelji Forko. Rođen je 13. ožujka 1847. godine u Križevcima, gdje je završio pučku školu. Potom je u Zagrebu pohađao i maturirao gimnaziju, a povijest i geografiju studirao je u Beču. Do dolaska u Osijek predavao je na gimnazijama u Rijeci i Požegi. U Osijeku je od 1871. do 1874. godine predavao na Klasičnoj gimnaziji, nakon čega ponovno radi u Požegi na Kraljevskoj gimnaziji. Dekretom od 4. rujna 1883. godine opet je premješten u Osijek, ali na Mušku realnu gimnaziju, na kojoj je radio do 30. rujna 1891. godine, nakon čega je do umirovljenja radio u Požegi na Kraljevskoj gimnaziji. Autor je rasprave »Historičko–geografska struka na gimnazijah«, koja je objavljena 1876. godine u *Izvešču o kr. velikoj gimnaziji u Požegi koncem školske godine*

¹ Ivan Peklić, *Život i djelo Franje Markovića* (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Križevci: Zavod za znanstveno-istraživački i umjetnički rad [Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti] Koprivničko-križevačke županije u Križevcima, 2014).

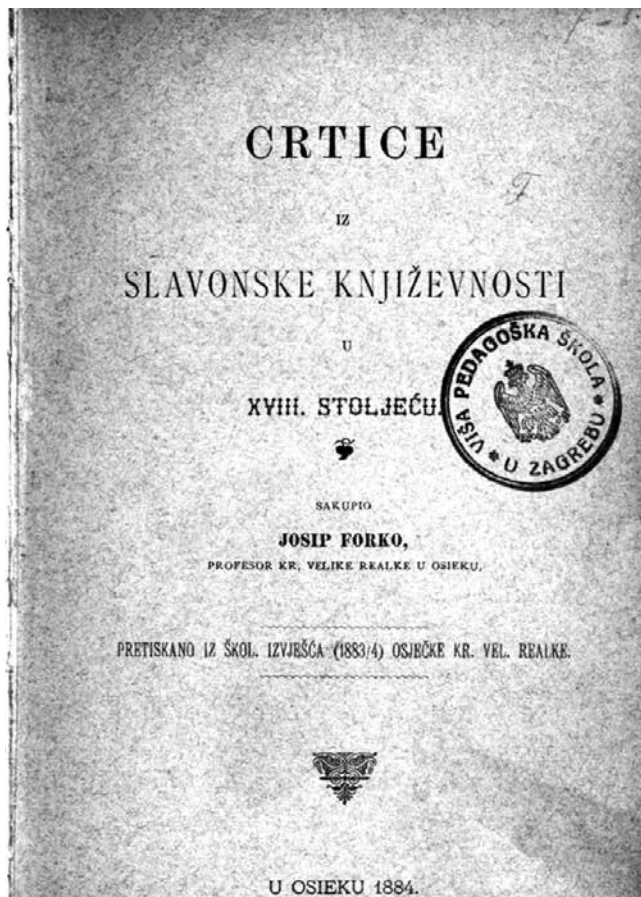
1875/76, zatim rasprave »Historijsko–geografička struka na srednjih učilištih II«, koja je objavljena 1878. godine u *Izvešću o kralj. velikoj gimnaziji u Požegi koncem školske godine 1877/8* i rasprave »Historijsko–geografička struka na srednjih učilištih III«, koja je objavljena 1879. godine u *Izvešću o kraljevskoj velikoj gimnaziji u Požegi koncem školske godine 1878/9*. Značajne su mu i četiri rasprave naslovljene »Crtice iz slavonske književnosti u XVIII. stoljeću«, koje su objavljivane od 1884. do 1888. godine u *Izvešćima o kraljevskoj velikoj realci u Osijeku*. Napisao je još nekoliko manje zapaženih radova.² U središtu njegova istraživanja bila su prosvjetna i književna pitanja na području Banske Hrvatske i Slavonije u okviru kulturno-povijesnih zbivanja 18. i 19. stoljeća.

Slikar **Dragutin Ančić** rođen je 8. rujna 1906. godine u Biogradu na moru. Bio je nastavnik likovnog odgoja

Slika 2. Franjo Marković.

Preuzeto iz: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=39025> (pristup 4. listopada 2021. godine).

Slika 3. Naslovnica pretiska prve rasprave »Crtice iz slavonske književnosti u XVIII. stoljeću« koju je Josip Forko objavio 1884. godine u *Izvešću o kraljevskoj velikoj realci u Osijeku koncem školske godine 1883/4*: Josip Forko (sakupio), *Crtice iz slavonske književnosti u XVIII. stoljeću*, pretiskano iz škol. izvješća (1883/4) Osiečke kr. vel. realke (U Osijeku: Tiskom Julija Pfeiffera, 1884).

u Križevcima. Kao slikar kasnoga impresionizma samostalno je izlagao u Zadru, Virovitici, Bjelovaru, Senti, Subotici i u Zrenjaninu, gdje je i preminuo.³

Filozof i teolog **Adalbert Belaj** rođen je 6. rujna 1730. godine u Varaždinu, a preminuo je u Križevcima 12. kolovoza 1873. godine. Franjevcima je pristupio u Ormožu 1747. godine. Bio je vjerski pisac i pedagog, a za studente je sastavio priručnik *Logica*. Napisao je i udžbenik dogmatske teologije *Praelectiones theologicae*, koji sadrži rasprave iz teologije, ekleziologije i

² HR-DAOS-158. *Matica i sposobnik za učitelje Realne gimnazije u Osijeku 1871. – 1905.*, knjiga 34.

³ Emil Novak, »Oproštajna izložba Dragutina Ančića«, *Bjelovarski list: tjednik SSRN Kotara Bjelovar* 18 (Bjelovar, 1964), broj 27 (2. srpnja 1964), str. 6; Ž.[eljko] Sa.[bol], natuknica »Ančić, Dragutin«, u: *Hrvatski biografski leksikon* 1 (Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1983), str. 107.

eshatologije. Bio je generalni vizitator u Provinciji sv. Ivana Kapistrana u Vukovaru.⁴

Među istaknutim osobama u hrvatskom vodnom gospodarstvu bio je i građevinski inženjer **Albrecht Helfman**, koji je rođen 2. lipnja 1889. godine u Križevcima, a preminuo 1. rujna 1970. godine u Zagrebu. Nakon što je diplomirao na Visokoj školi u Budimpešti, 1912. godine vratio se u Hrvatsku i radio na izgradnji željezničke pruge Bjelovar – Garešnica – Grubišno Polje. Nakon završetka Prvoga svjetskoga rata radio je na gradnji Ličke pruge, pa na izvedbi glavnog odvodnog kolektora kanalizacije grada Zagreba do Ivanje Reke, onda na izgradnji gradske tržnice na zagrebačkom Dolcu i na drugim radovima. Od 1930. godine do završetka Drugoga svjetskoga rata sa svojom je tvrtkom izvodio veće građevne objekte, pri čemu izdvajamo cestovni most preko Save kod Stare Gradiške. Od 1947. godine do umirovljenja radio je u poduzeću *Viadukt* na velikim mostovnim građevnim radovima. Za uspješan inženjerski i stručni rad dobio je više prestižnih nagrada.⁵

Franjo Horvat rođen je u Križevcima 24. siječnja 1877. godine, a preminuo je u Zagrebu 6. siječnja 1941. godine. Bio je građevinski, kulturno-tehnički inženjer. Rano djetinjstvo proveo je u rodnim Križevcima, gdje je završio pučku školu. Potom odlazi u Zagreb na gimnazijsko školovanje, a od 1897. godine studirao je i diplomirao građevinarstvo na Tehničkoj visokoj školi u Beču. Nakon što je diplomirao, bio je kulturno-tehnički pristav na izvedbi regulacije rijeke Drave, a nakon 1904. godine inženjerski pristav u Građevnom uredu Kotara Križevci. Tu je dovršio regulatornu osnovu Križevaca. Radio je na izgradnji gradskih cesta te na uređenju križevačkog groblja i mrtvačnice. Na Gospodarskom učilištu u Križevcima predavao je »Graditeljstvo«, »Kulturnu tehniku« i »Geodeziju«. Od 1908. godine radio je u Zagrebu, a tijekom Prvoga svjetskoga rata bio je inženjer poručnik na izgradnji Ličke pruge u Otočcu. Nakon 1919. godine vodio je poduzeće *Bukovačka ciglana d.d.* i izvodio brojne građevne radove s drugim poduzetnicima. U poslijeratnom razdoblju djelovao je u stručnom, kulturnom i javnom životu. U Križevcima je bio član upravnog odbora Hrvatske čitaonice i jedan od utemeljitelja mjesnoga Hrvatskog sokola te Pučke knjižnice. Tijekom 1924. godine izabran je za potpredsjednika Nacionalnog komiteta

Udruženja jugoslavenskih inženjera i arhitekata (UJIA), a onda i za predsjednika Izvršnog odbora tog udruženja. Od 1935. godine je kao zastupnik grada Zagreba tijekom četverogodišnjeg mandata bio član Građevinskog odbora te sudjelovao u donošenju regulatorne osnove grada Zagreba i zalagao se za donošenje zakona o ovlaštenim inženjerima. Do smrti je bio vrlo aktivan u Udruženju jugoslavenskih inženjera i arhitekata, zalažući se za gradnju cesta te željeznica diljem Slavonije i Dalmacije, kao i za izvedbu regulacije rijeka i drugih radova.⁶

Među poznatije Križevčanine zacijelo spada i **Mirko Breyer**, o kojem je, kao i o Franji Markoviću, pisao Ivan Peklić. Breyer je bio antikvar, bibliofil, bibliograf i kulturni povjesničar. Rođen je u Varaždinu 23. listopada 1863. godine, a preminuo je u Zagrebu 29. prosinca 1946. godine. Obitelj Breyer potječe iz Gradišća u Austriji. Rano djetinjstvo Mirko je proveo u rodnom Varaždinu. Tijekom 1873. godine obitelj se doselila u Križevce, gdje je Mirkov otac Marko bio poslovni direktor Križevačke dioničke štedionice, kao i dugogodišnji gradski zastupnik te podnačelnik križevački. Mirko završava pučku školu u Križevcima, dok srednju pohađa u Varaždinu, Zagrebu i Trstu. Trgovačku praksu obavio je u predstavništvu tršćanske trgovačke kuće Bienenfeld, koja ga je 1879. godine poslala na trogodišnji boravak u britansku luku Aden. Studij je nastavio na višim ekonomsko-komercijalnim školama u Trstu, Beču, Leipzigu, Münchenu i Hamburgu. Istovremeno se razvijalo njegovo zanimanje za knjige i bibliotekarstvo. U Križevce se vratio 1890. godine i postao poslovni partner u očevoj trgovini. Međutim, 1903. godine seli u Zagreb, gdje već sljedeće godine otvara nakladnu i komisionu knjižaru te znanstveni antikvarijat pod nazivom *Slavenski (hrvatski) znanstveni antikvarijat*. Naime, za vrijeme boravka u Križevcima prikupio je brojne rijetke knjige i proučavao ih. Sakupio je vrijednu i bogatu knjižnicu u kojoj su se isticale inkunabule, prva izdanja starih, posebice dalmatinskih pisaca. Već 1904. godine brojne je rijetke knjige vrlo povoljno prodao Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Kao knjižar i nakladnik, u vlastitoj je nakladi objavio djelo *U tamnici* Maksima Gorkog, a otisnuo je i djela brojnih drugih autora, primjerice Dostojevskoga, Matoša i Nazora. Njegov znanstveni antikvarijat bio je stjecište

⁴ F.[ranjo] E.[manuel] Hoško, natuknica »Belaj, Adalbert (Bellay)«, u: Franjo Emanuel Hoško, Pejo Čošković, Vicko Kapitanović (urednici), *Hrvatski franjevački biografski leksikon* (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža / Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, 2010), str. 51.

⁵ [s. n.], natuknica »Helfman, Albrecht«, u: Veselin Selimović (glavni urednik), *Leksikon građevinarstva* (Zagreb: Masmedija, 2002), str. 283; Branko Vujasinović, *Istaknute osobe u hrvatskom vodnom gospodarstvu kroz povijest* (Zagreb: Hrvatsko društvo za odvodnju i navodnjavanje, 2007), str. 70.

⁶ Vladimir Žepić, »Ing. Franjo Horvat«, *Inženjer: glasilo Saveza inženjerskih društava Kraljevine Jugoslavije 1/9–10* (Zagreb, 1940), str. 62–63; Vujasinović, *Istaknute osobe u hrvatskom vodnom gospodarstvu kroz povijest*, str. 73–74.

brojnih hrvatskih znanstvenika, književnika, pjesnika i onodobnih zaljubljenika u knjige. Odmah nakon primjene rasnih zakona u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, i to usprkos tome što su mu priznata arijska prava zbog čega nije morao nositi židovski znak, u sedamdeset i osmoj godini života odveden je s grupom slobodnih zidara i zatvoren u Staroj Gradiški, gdje je proveo šest mjeseci. Tijekom 1942. i 1943. godine bio je zatvaran još dva puta. U zatočeništvu je napisao dirljivu pjesmu *U sabirnom logoru*. Bio je član Društva hrvatskih književnika, PEN kluba, predsjednik Kluba knjižara, prvi predsjednik anticionističkoga udruženja Narodni rad, povjerenik Arheološkog muzeja u Zagrebu, član Hrvatskoga starinskog društva u Kninu, Hrvatskoga glazbenog zavoda, Društva umjetnosti, Bratovštine hrvatskih ljudi u Istri i Matice

Slika 4. Mirko Breyer.

Preuzeto iz: <https://library.foi.hr/lib/autor.php?B=1&A=0000010996&E=E1650> (pristup 4. listopada 2021. godine).

hrvatske. Radove iz književnosti, kulturne povijesti, tiskarstva i bibliotekarstva objavljivao je u publikacijama *Obzor* (1880., 1893., 1919. i 1921. godine), *Hrvatska* (1890. i 1891. godine), *Vienac* (od 1894. do 1902. i 1927.

godine), *Prosvjeta* (1895., 1901. i 1903. godine), *Građa za povijest književnosti hrvatske* (1901. godine), *Nada* (1901. godine), *Smotra dalmatinska* (1901. godine), *Vidici* (1903. i 1938. godine), *Hrvatski bibliofil* (1905. godine), *Vitezović* (1905. godine), *Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel* (Leipzig, 1910. godine), *Glasnik slobodne zidarske Lože »Ljubav bližnjega«* (1913. i 1914. godine), *Savremenik* (1920., 1927. i 1928. godine), *Šesttar* (1921. i 1922. godine), *Nova Evropa* (1922. godine), *Narodna starina* (1923., 1925. i 1933. godine), *Hrvatska revija* (1925. i 1928. godine), *Knjižarstvo* (1928. godine), *Hrvatsko kolo* (1931., 1934., 1937. i 1939. godine), *Novo doba* (1931. godine), *Grafička revija* (1932., 1936. i 1937. godine), *Hrvatska književna kritika* (1935. godine), *Annales de l'Institut français de Zagreb* (1940. godine), *Senj* (1940. godine), *Les Croates* (1942. godine), *Časopis za hrvatsku povijest* (1943. godine), *Naša domovina* (1943. godine), *Prager Presse* (1943. godine), *Kazališni list* (1945. i 1946. godine), *Za nas* (1946. godine), *Ostvarenja* (1947. godine). Nakon smrti radovi su mu objelodanjeni u *Narodnoj knjizi* (1949. i 1950. godine), *Filatelij* (1952. godine), *Librima* (København, 1955. godine) i u *Otočkom ljetopisu Cres – Lošinj* (1973. godine).

Mirko Breyer prvi je vodio antikvarnu knjižnu djelatnost na znanstvenoj osnovi. Poslovno je djelovao diljem svijeta, a katalogi koje je izradio uvršteni su među važna bibliografska pomagala. Vrijedan je njegov bibliografsko-bibliofilski prikaz *O starim i rijetkim južnoslavenskim knjigama* iz 1937. godine. Budući da se od najranije mladosti zanimao za starine i marljivo ih sakupljao, već je iz Adena zagrebačkim muzejima poslao nekoliko pošiljaka starina, etnografskih i prirodoslovnih predmeta. Uz to, Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti darovao je osamdeset autografa znamenitih hrvatskih osoba koje su živjele i djelovale tijekom 19. i 20. stoljeća. Predmete je slao i Muzeju za umjetnost i obrt, a zagrebačkom Hrvatskom narodnom kazalištu darovao je originalnu diplomu kazališnog odbora Ilirske čitaonice iz 1842. godine. Prema Breyerovoj oporuci, njegovi su nasljednici 1947. godine Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici darovali 353 knjige i dvanaest godišta časopisa. Možda je manje poznato da je 22. travnja 1912. godine kao slobodni zidar primljen u zagrebačku Ložu »Ljubav bližnjega«. Bio je i član zagrebačke Lože »Ivan grof Drašković« (od 27. rujna 1919. godine), a zatim i njezin govornik (od 27. rujna 1925. godine) te starješina (od 1934. godine), onda član zagrebačke Lože »Perun« (od 1929. godine) i zamjenik velikog dvernika beogradske Velike lože »Jugoslavija« (od 1934. do 1937. godine).⁷

⁷ Tomislav Jakić, »O Mirku Breyeru: Osnovi biografije i bibliografija«, *Vjesnik bibliotekara hrvatske* 19/1–4 (Zagreb, 1973), str. 7–21; Ivan Peklić, »Križevački nakladnik Mrko Breyer«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 5 (Križevci, 2003), str. 84–90; Branko Šömen i Goran Krstić (uredili), *Biografski leksikon slobodnih zidara Hrvatske*, III. Ljepota ([Zagreb: s. n.], 2017), str. 94–95.

Manje poznati Križevčanin je knjižar **Pavao Breyer**, koji je rođen u Križevcima 1904. godine. Studirao je u Zagrebu, gdje je i ostao živjeti. U Masarykovoju ulici imao je vlastitu knjižaru, koja je bila specijalizirana za nabavu knjiga iz inozemstva. Tako je, primjerice, nabavljao njemačku emigrantsku literaturu koja se velikim dijelom ticala Židova. Angažirao se u komunističkom pokretu. Bio je među optuženicima u takozvanom Bombaškom procesu Josipu Brozu Titu 1928. godine, ali je zbog nedostataka dokaza oslobođen. Nastavljao je ilegalnu komunističku djelatnost, pa je više puta uhićivan, da bi početkom 1936. godine bio osuđen na godinu dana zatvora. U izvještaju Kominterni iz 1938. godine Josip Broz Tito tvrdio je da se Breyer godinama »dobro držao«, ali da sada »prodaje u knjižari djela Ante Cilige i druge trockističke spise«, pri čemu ga je okarakterizirao kao krajnje nepovjerljivoga komunistu. Tijekom 1941. godine Breyer je pobjegao u Italiju, ali se nakon talijanske kapitulacije, dakle 1943. godine, vratio i priključio partizanima. Strijeljan je tijekom ljeta 1944. godine, i to, kako neki tvrde, na Visu u neposrednoj blizini Vrhovnoga štaba. Budući da je izvrsno govorio engleski i često se družio s članovima britanske vojne misije, vjerojatno mu je, a bezrazložno, bilo pripisano da je britanski špijun. Od 1929. godine bio je slobodni zidar i član zagrebačke Lože »Pravednost«.⁸

Vrijedi spomenuti i Osječanina **Gustava Pexidera**, koji je osamnaest godina djelovao kao profesor opće, agrikulturne i analitičke kemije te kao voditelj laboratorija Kraljevskog gospodarskog i šumarskog učilišta u Križevcima. Rođen je u osječkoj Tvrđi i kršten kao Gustavus Franciscus Xaverus. Bio je sin Ivana, prvog profesora fizike na osječkoj Realnoj gimnaziji. Pučko školovanje završio je u Osijeku, a srednjoškolsko u Beču. U Pragu je studirao na Visokoj tehničkoj školi. Diplomirao je u dvadesetoj godini, da bi 1879. godine stekao naslov profesora kemije. Te je godine, nakon što se vratio u Hrvatsku, imenovan profesorom opće, agrikulturne i analitičke kemije te voditeljem Kemijskog laboratorija na Kraljevskom gospodarskom i šumarskom učilištu u Križevcima. Od 1890. do 1897. godine bio je ravnatelj tog križevačkog Učilišta. Nakon gotovo dvaju desetljeća djelovanja u Križevcima premješten je u Osijek na radno mjesto profesora kemije i ravnatelja Kraljevske re-

Slika 5. Gustav Pexider.

Preuzeto iz: <https://www.sumari.hr/leksikon/orgs.asp?i=0040086> (pristup 4. listopada 2021. godine).

alne gimnazije. U Osijeku je proveo sedam godina, da bi 1904. godine bio premješten u Zagreb na radno mjesto profesora i ravnatelja Kraljevske realne gimnazije.

Pexider je objavio brojne radove u *Vjesniku za gospodarstvo i šumarstvo*, *Šumarskom listu*, *Gospodarskom listu* i *Glasniku hrvatskog prirodoslovnog društva*. Uz to, objavio je knjižicu na njemačkom jeziku o zagrebačkom potresu 1880. godine. No, osobito je poznat kao pisac i prevoditelj udžbenika iz kemije i fizike na hrvatski jezik, čime je znatno pridonio poznavanju, uvođenju i utemeljenju hrvatskih kemijskih naziva. Preminuo je u Novom Vinodolskom 12. travnja 1931. godine.⁹

⁸ Šömen i Krstić (uredili), *Biografski leksikon slobodnih zidara Hrvatske*, str. 95–96.

⁹ HR-DAOS, *Knjiga rođenih 532 (1855.1874)*, Osijek II, str. 60; Snježana Paušek-Badždar i Renata Trischler, »Gustav Pexidr i hrvatsko kemijsko nazivlje«, u: Renata Trischler (glavna urednica), *Godišnjak Njemačke zajednice / DG Jahrbuch*, zbornik radova 17. Znanstvenog skupa »Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu«, Osijek, 06. - 08. 11. 2009. (Osijek: Njemačka zajednica. Zemaljska udruga Podunavskih Švaba u Hrvatskoj, Osijek / Deutsche Gemeinschaft. Landsmannschaft der Donauschwaben in Kroatien, Essegg, 2010), str. 109–116, na str. 110–112; Zlata Živaković-Kerže, *Osječka sjećanja. Njihov život u našem sjećanju, 2. dio* (Osijek: Studio HS internet d.o.o., Osijek / Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Baranje i Srijema, Slavonski Brod, 2011), str. 258–259.

3. Zaključak

Kratkim pregledom njihova djelovanja, pojasnile smo tko su bili manje i više poznati Križevčani, a prema rođenju, zavičajnošću, mjestu smrti, službovanju i djelovanju u Križevcima ili izvan njega. Ti Križevčani odabrani su temeljem svojega istaknutoga djelovanja, koje je vrijedan dio povijesti Križevaca i hrvatske kulturne povijesti. Križevčani koji su kao profesori, liječnici, graditelji, slikari, svećenici, znanstvenici i osobe drugih zanimanja službovali diljem Slavonije i Dalmacije, dali su svoj prinos unutar socijalnoga, gospodarskoga, političkoga i umjetničkoga razvoja sredine u kojoj su se zatekli i boravili.

4. Popis citirane literature

4.1. Rukopisna građa

Državni arhiv u Osijeku (HR-DAOS) 158. *Matica i sposobnik za učitelje Realne gimnazije u Osijeku 1871. – 1905.*, knjiga 34.

Državni arhiv u Osijeku (HR-DAOS). *Knjiga rođenih 532 (1855.1874)*, Osijek II, str. 60.

4.2. Ostala citirana literatura

Hoško, F.[ranjo] E.[manuel]. 2010. Natuknica »Belaj, Adalbert (Bellay)«, u: Franjo Emanuel Hoško, Pejo Čošković, Vicko Kapitanović (urednici), *Hrvatski franjevački biografski leksikon* (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža / Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, 2010), str. 51.

Jakić, Tomislav. 1973. »O Mirku Breyeru: Osnovi biografije i bibliografija«, *Vjesnik bibliotekara hrvatske* 19/1–4 (Zagreb, 1973), str. 7–21.

Novak, Emil. 1964. »Oproštajna izložba Dragutina Ančića«, *Bjelovarski list: tjednik SSRN Kotara Bjelovar* 18 (Bjelovar, 1964), broj 27 (2. srpnja 1964), str. 6.

Leksikon građevinarstva (Zagreb: Masmedia, 2002), str. 283.

Paušek-Badždar, Snježana i Trischler, Renata. 2010. »Gustav Pexidr i hrvatsko kemijsko nazivlje«, u: Renata Trischler (glavna urednica), *Godišnjak Njemačke zajednice / DG Jahrbuch*, zbornik radova 17. Znanstvenog skupa »Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu«, Osijek, 06. – 08. 11. 2009. (Osijek: Njemačka zajednica. Zemaljska udruga Podunavskih Švaba u Hrvatskoj, Osijek / Deutsche Gemeinschaft. Landsmannschaft der Donauschwaben in Kroatien, Essegg, 2010), str. 109–116.

Peklić, Ivan. 2003. »Križevački nakladnik Mrko Breyer«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci* 5 (Križevci, 2003), str. 84–90.

Peklić, Ivan. 2014. *Život i djelo Franje Markovića* (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Križevci: Zavod za znanstveno-istraživački i umjetnički rad [Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti] Koprivničko-križevačke županije u Križevcima, 2014).

[s. n.]. 2002. Natuknica »Helfman, Albrecht«, u: Veselin Selimović (glavni urednik), *Leksikon građevinarstva* (Zagreb: Masmedia, 2002), str. 283.

Sa.[bol], Ž.[eljko]. 1983. Natuknica »Ančić, Dragutin«, u: *Hrvatski biografski leksikon 1* (Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1983), str. 107.

Šömen, Branko i Krstić, Goran (uredili). 2017. *Biografski leksikon slobodnih zidara Hrvatske*, III. Ljepota ([Zagreb: s. n.], 2017), str. 94, 95 i 96.

Vujasinović, Branko. 2007. *Istaknute osobe u hrvatskom vodnom gospodarstvu kroz povijest* (Zagreb: Hrvatsko društvo za odvodnju i navodnjavanje, 2007).

Žepić, Vladimir. 1940. »Ing. Franjo Horvat«, *Inženjer: glasilo Saveza inženjerskih društava Kraljevine Jugoslavije* 1/9–10 (Zagreb, 1940), str. 62–63.

Živaković-Kerže, Zlata. 2011. *Osječka sjećanja. Njihov život u našem sjećanju, 2. dio* (Osijek: Studio HS internet d.o.o., Osijek / Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Baranje i Srijema, Slavonski Brod, 2011).

Less and More Well-Known Križevci Residents Serving in Slavonia and Dalmatia

Summary

Using relevant literature and archive material, in this paper, we presented the work of prominent Križevci residents who served as professors, doctors, builders, painters, priests, scientists and other professionals in Slavonia and Dalmatia. We pointed out distinguished individuals who were Križevci citizens by birth, origin, service and activities performed in Križevci or those who died there while contributing to the social, economic, political or cultural development of the place where they ended up and stayed. We clarified who were the Križevci residents included in the research, classifying them among the less or more well-known inhabitants of the town situated at the foot of Kalnik.

Keywords: Križevci, Franjo Marković, Josip Forko, Dragutin Ančić, Adalbert Belaj, Albrecht Helfman, Franjo Horvat, Mirko Breyer, Pavao Breyer, Gustav Pexider